

12. Царик Л.П., Кузык І.Р. Нормативно-правова база функціонування комплексної зеленої зони міста. *Aktuelle Themen im Kontext der Entwicklung der modernen Wissenschaften: Materialien der internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz, Dresden, 23 Januar, 2019. Dresden: NGO «Europäische Wissenschafts platform», 2019. B. 6. S. 32-37.*
13. Царик Л.П. Природоохоронні пріоритети ландшафтно-екологічної оптимізації території Поділля. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2008. №1 (23). С. 199-205.*
14. Царик Л., Кузык І., Царик П. Підходи до картографування комплексної зеленої зони міста. *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії. 2020. Випуск 31. С. 68-77.*
15. Klieshch A., Maksymenko N. (2020). Positional-dynamic territorial structure of the urban landscape. *Journal of Geology, Geography and Geocology. Vol. 29(3), 539-549.*
16. Кузык І. (2021). Approaches to assessing the sustainable development of the complex green zone of the city. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. 2021. №1. С.163-168.*

ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕЦИ В МЕЖАХ УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКОГО ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

В.М. Моргацький

vladyslav.morhatskyi@lnu.edu.ua

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, Україна*

Розглянуто правові аспекти участі Республіки Білорусь у війсьній агресії Росії щодо України. Дано характеристику політичних, воєнних, економічних, соціальних, екологічних, інформаційних та етнополітичних безпекових загроз в українсько-білоруському прикордонному регіоні.

Ключові слова: національна безпека, українсько-білоруський прикордонний регіон, воєнна агресія, Україна, Республіка Білорусь.

Військове вторгнення Росії в Україну у 2022 році є широкомасштабною фазою російсько-української війни розпочатої ще у 2014 році, яке посилює загрози національній безпеці не тільки нашій державі чи державам Східної Європи, але й призвело до нового виклику глобальній безпековій системі утвореній після Другої світової та Холодної війни. Саме міжнародна політико-дипломатична та управлінська реакція на цю подію відображає стан щодо розуміння поточних загроз від вторгнення, зокрема і у держав-сусідів. Не всі практично реалізували задекларовані в безпекових угодах принципи двосторонніх відносин. На жаль, Республіка Білорусь, попри свій

офіційний нейтральний статус, піддалася тиску уряду Російської Федерації. Після завершення спільних військових навчань «Союзна рішучість-2022» російські війська не покинули білоруську територію, а лишилися під приводом «ескалації ситуації на Донбасі». Насправді, залишені угруповання вже 24 лютого вторглися із території іншої держави на північ Київщини та північний-захід Чернігівщини. Існують дискусії щодо статусу таких дій Республіки Білорусь: це воєнна співагресія чи без введення безпосередньо збройних сил її участь у конфлікті відсутня як така? Надання території для наступу сухопутних військ, логістичних можливостей для доставки спеціалізованої техніки та пального, а також запуски літальних апаратів (літаків, крилатих ракет тощо) неможна розцінювати як «нейтральність» чи «опосередкованість». У звіті Організації з безпеки і співробітництва в Європі про порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності вчинені в Україні починаючи 24 лютого 2022 року надано правову оцінку згідно якої статус Білорусі роз'яснено так: *«що хоч і сторона дозволяє використовувати свою територію для атаки Росії на Україну, Місія вважає, що станом на 1 квітня вона не є стороною міжнародного збройного конфлікту, доки сама не вчинила актів насильства чи дій, які означали б безпосередню участь у бойових діях, що представляють Білорусь»* [2, 14]. Ця позиція актуальна і нині. Українська сторона наголошує на використанні Резолюції Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй 3314 «Визначення агресії». Стаття 3 зараховує до агресії *«дії держави, що дозволяє використовувати свою територію іншим державам для здійснення акту агресії проти третьої держави»* [5, 3]. Незважаючи на різні юридичні підходи сам факт ворожого відношення уряду та самопроголошеного президента Республіки Білорусь змінять і по-новому конструюватимуть українсько-білоруські міждержавні зв'язки.

Серед основних безпекових загроз дослідники визначають: **політичні, воєнні, економічні, соціальні, екологічні, інформаційні та етнополітичні** [1]. З урахуванням поточного стану двосторонніх відносин спробуємо їх охарактеризувати у межах українсько-білоруського прикордонного регіону в контексті національної безпеки України.

Політичні безпекові загрози прикордонному регіону беруть відлік ще від посилення тісних військово-політичних білорусько-російських взаємин у рамках Союзу держав, Організації договору про колективну безпеку та постійного зростання поляризації з євроатлантичною спільнотою, однак вони вирішувались на двосторонньому рівні між президентами України та Білорусі та міжурядовими угодами. Знаково це проявилось після 2014 року, коли

домовленості на рівні лідерів держав дали поштовх довірливих відносин щодо неможливості будь-яких воєнних дій з території сусіда. Остаточного нівелювання цього паритетного ставлення відбулось не з прямим поточним повномасштабним російським вторгненням, а ще у 2020 році після фальсифікації виборів президента Білорусі та приєднання нашої держави до загальноєвропейських санкцій проти режиму О. Лукашенка. Після «замороження» відносин напруження відобразилось безпосередньо на прикордонні, коли уряд Республіки Білорусь спровокував міграційну кризу на кордоні з Польщею, Литвою і Латвією. Такі кроки змусили українську сторону посилити безпеку ділянки державної межі за рахунок додаткових підрозділів Національної гвардії. Регіональне співробітництво загалом теж було припинено як на рівні обласних державних адміністрацій, так і органів місцевого самоврядування. Майже повністю завершена демаркація дозволила чітко сформулювати обрис міждержавного кордону на місцевості, що остаточно ліквідує будь-які можливі територіальні уточнення чи претензії.

Воєнні безпекові загрози, попри позитивну риторичку у домовленостях на вищому рівні, після початку російсько-української війни у 2014 році не ігнорувались. Уряд працював над кількісним складом, технічним станом Державної прикордонної служби та підрозділів Збройних Сил України на межі держав. А до початку повномасштабної агресії велись активні дії щодо посилення непрохідності потенційних ворожих сухопутних військ на абсолютно усіх ділянках. Військово-політичне командування нашої держави все ж наголошувало, що не очікувало інтервенції з боку Білорусі на північну Київщину через Чорнобильську зону в напрямку столиці. Сам факт використання автодорожньої, залізничної, авіаційної, медичної інфраструктури країни-сусідки свідчить про підтримку російської агресії. Східнополіські області (Чернігівська, Київська та Житомирська) прикордонного регіону зіштовхнулись із безпосереднім входженням на свою територію збройних сил Росії. Західнополіські області (Рівненська, Волинська) зазнали тільки ракетних обстрілів. Сумарно з території Білорусі було запущено приблизно 630 ракет: із Калінковичів (143 запуски), Лунинця (7 запусків), Мозиря (353 запуски) та Хойніків (118 запусків). Також області відчували дію військових літаків/безпілотних літальних апаратів, які запускали із аеродрому Гомеля. Найбільші небезпеці від ракетних обстрілів з білоруського боку на східнополіському напрямі були піддані Чернігів, Київ, Житомир, Бердичів, Чуднів тощо. На західнополіському від ударів з північного боку постраждали Рівне, Луцьк, Володимир, Сарни та інші міста. До цих пір не відкидають можливості прямої участі збройних сил Республіки Білорусь на стороні Росії у конфлікті. Північні райони українсько-білоруського кордону

продовжують посилювати оборонну спроможність.

Економічні безпекові загрози загалом вже мають свої наслідки. І мова не тільки про безпосередню торгівлю товарами і послугами, яка припинилась після початку повномасштабного вторгнення, але й через відсутність умов для функціонування будь-якої прикордонної логістичної системи (закриття автомобільних і залізничних пунктів пропуску). Товарна структура експорту-імпорту прикордонних областей з Білоруссю в останні роки виглядала таким чином [Табл. 1., складено за 3; 4]:

Таблиця 1

Структура домінуючих груп товарів у зовнішньоекономічній діяльності областей українсько-білоруського прикордонного регіону з Республікою Білорусь у 2020 році

Адміністративно-територіальна одиниця	Експорт/імпорт	Товарна група 1	Товарна група 2	Товарна група 3
Волинська	експорт	Продукція рослинництва	Маса з деревини	Полімери та пластмаси
	імпорт	Мінеральні продукти	Вироби із деревини	Полімери та пластмаси
Рівненська	експорт	Продукція рослинництва	Продукція машинобудування	Будівельні матеріали
	імпорт	Мінеральні продукти	Продукція легкої промисловості	Недорогоцінні матеріали та вироби з них
Житомирська	експорт	Продукція рослинництва	Будівельні матеріали	Продукція машинобудування
	імпорт	Мінеральні продукти	Вироби з деревини	Продукція рослинництва
Київська	експорт	Полімери і пластмаса	Маса із деревини	Продукти харчування
	імпорт	Мінеральні продукти	Недорогоцінні метали та вироби з них	Продукція рослинництва
Київ	експорт	Продукти харчування	Продукція рослинництва	Продукція хімічної промисловості
	імпорт	Мінеральні продукти	Продукція хімічної промисловості	Транспортні засоби
Чернігівська	експорт	Продукти харчування	Продукція легкої промисловості	Маса із деревини
	імпорт	Мінеральні продукти	Продукція хімічної промисловості	Вироби із деревини

Відсутність імпорту нафтопродуктів та калійних добрив з Білорусі позначиться на енергетичному та аграрному ринках як прикордоння, так і всієї України. До того ж призведе до негативних тенденцій у зовнішньоекономічній діяльності сусідньої країни. Побутові соціально-економічні контакти між населенням прикордонь припинились із початком пандемічних обмежень, зокрема і за рахунок призупинення курсування потягів та рейсових автобусів.

Поточні *соціальні безпекові загрози* загалом беруть відлік ще з 2020 року після фальсифікації виборів президента Білорусі та спровокованої у 2021 році міграційної кризи. Як наслідок, відсутність міжрегіональної комунікації на рівні органів влади, побутових соціально-економічних контактів. Ключову роль відіграє відношення між жителями. Війна та дозвіл території для інтервенції внесли свої корективи у сприйняття націй одна одною, зокрема у прикордонні жителях відчують потенційну небезпеку від можливого безпосереднього втягнення збройних сил Білорусі, попри об'єктивні можливості українського боку до захисту своєї території. Українці в більшості розрізняють ставлення до себе від білоруського народу і від режиму Лукашенка. Певною мірою, така позиція уряду сусідньої країни сформована через внутрішньо- і зовнішньополітичне становище у зв'язку із фактично силовим захопленням влади. Наразі формується негативна тенденція – українсько-білоруські дружні та історично конструктивні контакти між народами буде зіпсовані через співучасть Білорусі у війні Росії проти України. Хоча важливо не забувати про дії груп білоруських громадян спрямовані на стримування логістики російських військ на залізниці у своїй країні за рахунок виведення з ладу технічної інфраструктури. Важливо, що у білоруських військових відсутня підтримка уряду щодо навіть потенційного нападу на південного сусіда. Українська сторона ніколи не ставить під сумнів будь-які міжнародно визнані кордони держав і не виставляє ніяких територіальних претензій. У прикордонні існує чітке розуміння суті агресії та ролі Білорусі у конфлікті, а також до тих обмежень чи повноважень у діяльності органів місцевого самоврядування, військових обласних адміністрацій та громадянського суспільства під час воєнного стану.

Екологічні безпекові загрози в українсько-білоруському прикордонному регіоні мають більше техногенний характер. Особливо небезпечним був період окупації Росією Чорнобильської атомної електростанції, що ставило під загрозу не тільки території Київщини чи Полісся, а й всієї України. Довгий час відсутність нових робочих змін працівників, небезпека від мілітаристської концентрації в межах

та поблизу об'єкта могла б призвести до катастрофічних наслідків щодо рівня радіаційного фону. Створення мережі польових фортифікаційних споруд та іншої військової інфраструктури вздовж кордону чи загалом у регіоні посилює екологічний слід на довкілля. Здійснені обстріли інфраструктури та спровоковані пожежі змінюють локальні гранично допустимі концентрації шкідливих речовин у ґрунті, атмосферному повітрі чи водних об'єктах.

Інформаційні безпекові загрози, першочергово, були спровоковані розгубленістю у перші тижні війни та через об'єктивні тривожні настрої в населення. Вторгнення російських сухопутних сил не тільки у східнополіських, але і потенційно у західнополіських областях, дестабілізувало безпекове середовище. Прямі інформаційні маніпуляції від російського чи білоруського телебачення не мали основи для «вкидів», адже російського інформаційного простору позбулися ще у 2015 році, а з білоруським попрощались у 2020 році через деструктивну, оманливу, агресивну риторику щодо України та суцільну пропаганду. Консолідація українського суспільства щодо мотивів цієї війни є адекватною реакцією на внутрішні та зовнішні геополітичні реалії. Показовим при цьому не тільки сам факт вторгнення, але й геноцид українського народу спровокований воєнними злочинами у містечках, селах Київщини і Чернігівщини. У інформаційному просторі важливим залишається контент спільноти «Білоруський Гаюн», яка регулярно публікує інформацію про переміщення воєнної техніки та запуску ракет на білоруській території.

Етнополітичні безпекові загрози відсутні, а ворожість до національних меншин в українсько-білоруському прикордонному регіоні немає абсолютно ніякого підґрунтя. Області прийняли велику кількість внутрішньо переміщених осіб, котрі представлені різними громадянами за національними та мовними ознаками. Українське суспільство об'єднане, а територіальні громади відразу ж почали адаптуватись до напливу співгромадян з міст та сіл де проходять активні бойові дії та знищена інфраструктура.

Висновки: повномасштабна російська інтервенція в Україну є головним джерелом поточної і подальшої загрози національній безпеці нашої держави, а нелегітимний уряд Республіки Білорусь у сучасних геополітичних реаліях виступає співагресором. Східнополіські області безпосередньо стикнулись із вторгненням і зазнали великих втрат серед цивільного населення та інфраструктури. Воєнні дії росіян з білоруського боку остаточно призвели до переходу українсько-білоруських дипломатичних відносин у номінальний стан, а режим О. Лукашенка перетворився, по суті, у пряму загрозу українській

державності. На даному етапі усі типи безпекових загроз (політичні, воєнні, економічні, соціальні, екологічні, інформаційні та етнополітичні) в прикордонні не мають достатніх умов для посилення або є частково ліквідованими чи контрольованими військово-політичним керівництвом України. На жаль, це не позбавляє від подальших потенційних агресивних дій з боку Росії чи Білорусі, тому вимагає адекватної реакції на потенційні виклики.

Список використаних джерел

1. *Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія / Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. : Сполум, 2020. 418 с.*
2. *Звіт про порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності вчинені в Україні починаючи з 24 лютого 2022 року URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/2/517815.pdf>*
3. *Офіційний сайт Державної служби статистики в Україні URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>*
4. *Афіційны сайт Нацыянальна статьятычнага камітэту Рэспублікі Беларусь URL: <http://belstat.gov.by/by/>*
5. *Иванова Алисия Памятная записка №17 / 19.04.2022 «Юридический статус Беларуси в российско-украинской войне». Минский диалог. URL: http://minskdialogue.by/Uploads/Files/2022-04-19_%D0%9C%D0%94_%D0%9F%D0%B0%D0%BC%D1%8F%D1%82%D0%BD%D0%B0%D1%8F_%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B0-17_%D0%98%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf*

РОЛЬ ПРОФЕСОРА О. ЗУПАНА В СТАНОВЛЕННІ ГЕОГРАФІЧНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ В ЧЕРНІВЕЦЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

В. А. Білоус

geobilous@gmail.com

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Значна частина наукового шляху вченого пройшла на теренах України, а саме в Північній Буковині, де він працював у гімназії, а також в Чернівецькому університеті. Незважаючи на це, постать Олександра Зупана є маловідомою або і зовсім не відомою сьогоднішньому поколінню географів України.

Ключові слова: Олександр Зупан, професор, географ, вчитель.

A significant part of his scientific career was spent in Ukraine (northern Bukovina). Oleksandr worked in gymnasium, as well as at the University of Chernovtsy. In spite of this, Oleksandr Zupan's figure is little